

TORSTI HYYRYLÄINEN
HT, dosentti, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
Lönnrotinkatu 7, 50100 Mikkeli

SAANA SANTALAHTI
HuK (Itä-Aasian tutkimus), tutkimusavustaja
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Japanin kotiseutulahjoitus – *furusato noozei* – kaupunkien ja maaseutujen toimijoiden vuorovaikutuksena

Furusato noozei on vuodesta 2008 lähtien Japanissa käytössä ollut järjestelmä, johon kansalaiset voivat osallistua tekemällä vapaaehtoisen rahalahjoituksen asuinkunnan ulkopuoliselle kunnalle tai prefektuurille. Lahjoittajat voivat valita vastalahjan. Valituksi tulevat useimmin paikalliset elintarvikkeet. Lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia ja niitä tehtiin 2016 noin 2,1 mrd. euron arvosta.

Vastalahjojen tarjonta kuntien omilla ja valtakunnallisilla verkkosivuilla on luonut vilkkaan markkinan, jossa kunnat kilpailevat näkyvyydestä. Järjestelmän myötä kaupunkilaiset ovat uudella tavalla kiinnostuneet maaseudusta ja maaseutumatkailusta. Taustalla on ollut tarve kehittää uusia aluepolitiikan välineitä.

Syntynyttä kilpailua ei pidetä yksinomaan hyvänä asiana, vahvojen kuntien on arvioitu menestyvän siinä heikkoja paremmin. Kriittistä huolimatta järjestelmän suosio on kasvanut. Lahjoittajia motivoivat: 1) vastalahjat, 2) tärkeäksi koetut sisällöt sekä 3) kotipaikkatunne.

Avainsanat: *Furusato noozei*, kotiseutulahjoitus, aluepolitiikka, maaseudun ja kaupungin suhde, vuorovaikutus, osallistuminen, kotiseutu ja Japani.

Japanissa on kymmenen vuoden ajan ollut käytössä *furusato noozei*¹ -niminen järjestelmä, jossa paikallishallinnolle voi osoittaa vapaaehtoisen rahalahjoituksen (japaniksi *kifu*), joka on pienen omavastuun ylittävältä osalta henkilöverotuksessa verovähennyskelpoinen.

Japanin kielen sana *furusato* on monimerkityksinen ja hyvin tunnelautunut termi, joka lähinnä vastaa suomen kielen sanaa kotiseutu. Sana *noozei* puolestaan tarkoittaa veronmaksua. Sananmukaisesti käännettynä *furusato noozei* olisi siis kotiseutuvero. Järjestelmää paremmin kuvaava suomenos on kuitenkin *kotiseutulahjoitus*, koska kyseessä ei ole kotiseudun perimä vero, vaan kansalaisten

1 Tässä artikkelissa käytetään mukautettua Hepburn-romaniisaatiojärjestelmää suomalaisin vokaalein makroneilla merkitsemisen sijasta.

kotiseudulle ohjaama lahjoitus, joka on kytketty verojärjestelmään.

Artikkelin tarkoituksena on a) kuvata *furusato noozein* perusteita ja järjestelmän kehitystä kirjallisuuden ja käytännön esimerkkien avulla, b) eritellä, mikä motivoi ihmisiä tekemään lahjoituksia järjestelmän kautta sekä c) tarkastella järjestelmää kansalaisten osallistumisen sekä kaupunkien ja maaseutujen toimijoiden välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Tutkimusotteemme on laadullinen, pääosin julkaistun kirjallisen aineiston käyttöön ja tilastoihin perustuva empiirinen analyysi. *Furusato noozeista* löytyy toistaiseksi vähän englanninkielistä materiaalia. Aineistomme muodostuikin pääasiassa aihetta käsittelevistä japaninkielisistä artikkeleista, kirjallisuudesta ja virallisista tilastoista. Olemme käyttäneet myös Japanissa kansalaisille ja hallinnolle tehtyjä kyselyjä aiheesta. Artikkelissa painotamme uudempaa, vuoden 2015 jälkeen julkaistua materiaalia.

Suomessa *furusato noozei* tunnetaan huonosti. Aihetta on aiemmin sivuttu vain lyhyesti (Hyryläinen 2017). Tavoitteenamme on tämän esimerkin kautta tuoda aineksia keskusteluun sosiaalisista innovaatioista, joilla voitaisiin edistää kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnan kehitykseen niin kaupungeissa kuin maaseudulla. Artikkelin lopussa esittelemme aiheesta käytyä kriittistä keskustelua Japanissa sekä pohdimme *furusato noozein* yhtymäkohtia Suomeen ja täällä käytyyn keskusteluun kaksoiskuntalaisuudesta.

Taustalla keskittymiskehitys ja kotipaikkatunne

Japani on maapinta-alaltaan (377 960 km²) hie- man Suomea (338 420 km²) suurempi, noin 1900 km pitkä, vuoristoinen saarivaltio. Molemmissa maissa suurin osa maa-alasta, noin 70 prosenttia on metsää. Japanissa metsät sijaitsevat pääosin jyrkillä, vaikeakulkuisilla vuorenrinteillä. Vain noin neljännes Japanin maa-alasta soveltuu asutukseen. Merkittävä ero maiden välillä on väentihedessä, joka on Suomessa 18 ja Japanissa 337 henkeä neliökilometriä kohden.

Rakentamispaine on Japanin kaupunkialueilla

kova, ja yhdyskuntarakenne on muodostunut tiheäksi ja nauhamaiseksi. Laajenevat kaupungit ovat sulauttaneet itseensä ympäröiviä kyliä, ja maaseudun ja kaupungin rajaa on usein vaikeata vetää. Ydinmaaseudulla ja syrjäisemmillä vuoristoalueilla on edelleen paljon pieniä kuntia ja kyliä. Vaikka japanilainen kaupunkikulttuuri on paljon suomalaista vanhempaa, molemmilla mailla on vahva agraari identiteettinsä, joka alkoi heiketä vasta 1950-luvulla.

Toisen maailmansodan jälkeen talous on teollisen tuotannon modernisaation ja kansainvälistymisen myötä kehittynyt hyvin nopeasti niin Suomessa kuin Japanissa. Vaurastuminen on molemmissa maissa tuottanut hyvinvointia ja kuluttavan keskiluokan, mutta samalla alueelliset erot ovat kasvaneet. Aluepolitiikasta ja valtakunnan laajuisista infrastruktuuri-investoinneista huolimatta yhdyskuntarakenne on molemmissa maissa keskittynyt. Japanin 127 miljoonaisen väestön ikärakenne on vinoutunut. Pienet kaupungit ja maaseutukunnat ovat menettäneet elinvoimaansa. Toisin kuin Suomessa, väestön määrä ei Japanissa enää kasva, vaan kääntyi laskuun vuonna 2008. Japani on nopeimmin väestöään menettävä maa maailmassa. (Hara 2015.) Vuonna 2014 Japanin 47 prefektuurista 40:n väkiluku oli laskenut edellisvuodesta (Shinozaki 2015, 107).

Hallinnon rakenteiden uudistaminen on tullut kansalaisille tutuksi myös Japanissa. Kyliä on politiikkatoimin pyritty modernisoimaan ja liittämään osaksi kaupungeja niin toisen maailmansodan jälkeen (Knight 1994) kuin myöhemminkin (Rausch 2006). Viimeksi 2000-luvulla Japanissa toteutettiin iso paikallishallinnon rakenneuudistus. Sen myötä paikallishallinnon yksiköiden (*chihoo jichitai*²) määrä on pudonnut noin 44 prosenttia vuoden 1999 tasolta, jolloin niitä oli vielä 3229, mutta vuonna 2008 niitä oli enää 1788 (CLAIR 2010, 4; Hara 2015, 58–60). Suuremmilla kaupungeilla on omat hallinnolliset rakenteensa. Esimerkiksi Tokion metropolialue on jaettu 23 hallinnolliseen osa-alueeseen. Lokakuussa 2016 Japanissa oli kaikkiaan 1718 kuntaa, joista kaupungeja (*shi*) 791,

2 Japaninkielinen termi tarkoittaa käännettynä autonomista hallintoaluetta. Siihen sisältyy kuntien lisäksi Japanin 47 prefektuuria sekä Tokion 23 erityishallintoaluetta.

pikkukaupunkeja (*choo*) 744 ja kyliä (*mura*) 183 (Soomushoo³ 2016).

Furusato noozei liittyy yhtenä konkreettisena keinona Japanin pääministerin Shinzo Aben hallituksen 2000-luvun alussa valmistelemiin toimiin alueiden elinvoiman lisäämiseksi. Ajatuksen nosti julkiseen keskusteluun ensimmäisenä Fukuin prefektuurin kuvernööri Issei Nishikawa vuonna 2006. Nishikawan alkuperäinen ajatus oli luoda mahdollisuus maksaa veroa kotikunnan sijaan omalle synnyinseudulle sekä antaa veronmaksajille mahdollisuus vaikuttaa lahjoitusten kautta suoraan yhteiskunnallisiin asioihin ja alueelliseen eriarvoisuuteen. (Inada 2017; Rausch 2017; Takamatsu 2016.)

Kuvernööri Nishikawan (2017) mukaan järjestelmä voi luoda vastavoiman kehitykselle, jossa inhimilliset ja taloudelliset pääomat virtaavat huomaamatta pieniltä paikkakunnilta suuriin kaupunkeihin. Esimerkiksi koulutetut ihmiset muuttavat aikuistuttuaan kaupunkeihin ja maksavat veronsa sinne. Erilaiset liikeketjut saavat tuottoja pieniltä paikkakunnilta, mutta samaan aikaan niiden verotuotot virtaavat suurien kaupunkien pääkonttoreihin. Nishikawa pitää *furusato noozeita* yhtenä askeleena tämän epätasapainon korjaamiseen. Järjestelmän on myös nähty uudistavan vallitsevaa käsitystä kansalaisyhteiskunnan toiminnasta ja täydentävän verotuksen kautta tapahtuvaa verotuottojen kansanvaltaista ohjausta (Takamatsu 2016, 167–168).

Furusato noozei on kymmenessä vuodessa muodostunut eläväksi ja laajasti tunnetuksi käytännöksi. Paljon keskustelua on synnyttänyt niin sanottujen vastalahjojen merkitys järjestelmän toiminnan ja lahjoitushalukkuuden kannalta. Keskusteluissa tulee usein esiin ajatus japanilaisten rakkaudesta kotiseutuunsa järjestelmän perustana sekä siihen liittyvä halu vaikuttaa kotiseudun elinvoimaan.

Japaninkielen sana *furusato* on hyvin tunneltautunut. Siihen sisältyy ajatus kaipuusta, kiintymyksestä ja nostalgiaa. Se ilmentää monikerroksista emotionaalista tilaa tai paikkaa, josta lähde-tään mutta johon lopulta myös palataan. *Furusato*

3 Soomushoo on Suomen sisäministeriötä vastaava ministeriö, englanniksi Ministry of Internal Affairs and Communication (MIC).

ei viittaa vain menneeseen, vaan sillä on myös tulevaisuuteen liittyviä merkityksiä. Se ei myöskään rajoitu kuvaamaan vain henkilön synnyinseutua, vaan sitä voi käyttää myös muista paikoista, joihin ihmisellä on vahva tunneside (Morrison 2013; Robertson 1988). Hiljattain *Mainichi Shimbun* -sanomalehdessä julkaistussa kirjoituksessa Nishikawa (2017) kuvasi *furusato noozeita* järjestelmäksi, joka ”mahdollistaa ihmisten kotiseutuaan (*furusato*) kohtaan osoittamien tunteiden konkretisoinnin lahjoitusten ja verotusjärjestelmän avulla”.

Furusato noozein toiminta-ajatus ja järjestelmän kehitys

Furusato noozei on verojärjestelmään kytketty lahjoitusmenettely. Sen lähtökohdina on vapaaehtoisuus ja ihmisten oma valinta. Nimestään huolimatta lahjoituksen ei tarvitse kohdistua lahjoittajan omaan synnyinseutuun. Verovelvollinen voi vapaasti valita kohdealueen ja usein myös asian, johon lahjoitus käytetään. Lahjoituksia voi tehdä useampaan kuntaan⁴ tai tarkoitukseen.

Järjestelmää on viime vuosina kehitetty joustavammaksi. Lahjoittajan on oltava Japanissa verovelvollinen, mutta hänen ei nykyisin tarvitse olla Japanin kansalainen. Ulkomaalainen, joka maksaa Japanissa tuloveroa, voi myös tehdä lahjoituksen. Lahjoituksen määrä on muuten vapaasti lahjoittajan päätettävissä, mutta lahjoituksen enimmäismäärä on rajoitettu. Se vaihtelee muun muassa verotettavan tulon perusteella. Esimerkiksi keskiluokkaisen perheen vuosituloilla (noin 75 000 euroa) lahjoituksia voi tehdä noin 1200 euron arvosta. Yksittäisen perheen kohdalla kyse ei siis ole kovin suuresta summasta. Vuonna 2016 järjestelmän kautta tehtiin kaikkiaan 12,7 miljoonaa lahjoitusta, jotka suuntautuivat 1785 eri itsehallintoalueelle (kuntiin, prefektuureihin ja Tokion erityishallintoalueille) noin 2,1 mrd. euron arvosta (Soomushoo 2017a).

4 Lahjoituksen voi tehdä itsehallintoalueelle, eli kuntien lisäksi prefektuurit sekä Tokion erityishallintoalueet ovat mahdollisia kohteita. Suurin osa lahjoituksista suuntautuu kuitenkin kuntatasolle.

Kuva 1: Näkymä *Furusato Choice* -verkkoportaalin etusivulta <http://www.furusato-tax.jp/> (toukokuu 2018). Kuvakaappaus käytössä Trustbankin luvalla.

Lahjoituksen kohdetta valitessa voi käyttää apuna joko kuntien omia verkkosivuja tai *furusato noozeihin* erikoistuneita verkkoportaaleja. Kuntien omat verkkosivut ohjaavat lahjoituksesta kiinnostuneen usein joko yhdelle tai useammalle portaalisivustolle. Monet kunnat antavat lahjoittajan valita lahjoituksen käyttötarkoituksen annettujen vaihtoehtojen joukosta. Lahjoituksen voi siis suunnata paitsi itselle mieleiselle paikkakunnalle tai prefektuurille myös asiaan, jonka kokee tärkeäksi. Lahjoituksia on annettu paljon myös laajempien katastrofien, kuten maanjäristysten uhrien auttamiseen. Katastrofien uhrien auttaminen onkin yksi tunnistettava motiivi lahjoitusten tekemiseen. Vuoden 2011 maanjäristyksen ja tsunamin jälkeen lahjoitusten määrät tuhoalueille nousivat moninkertaisiksi⁵.

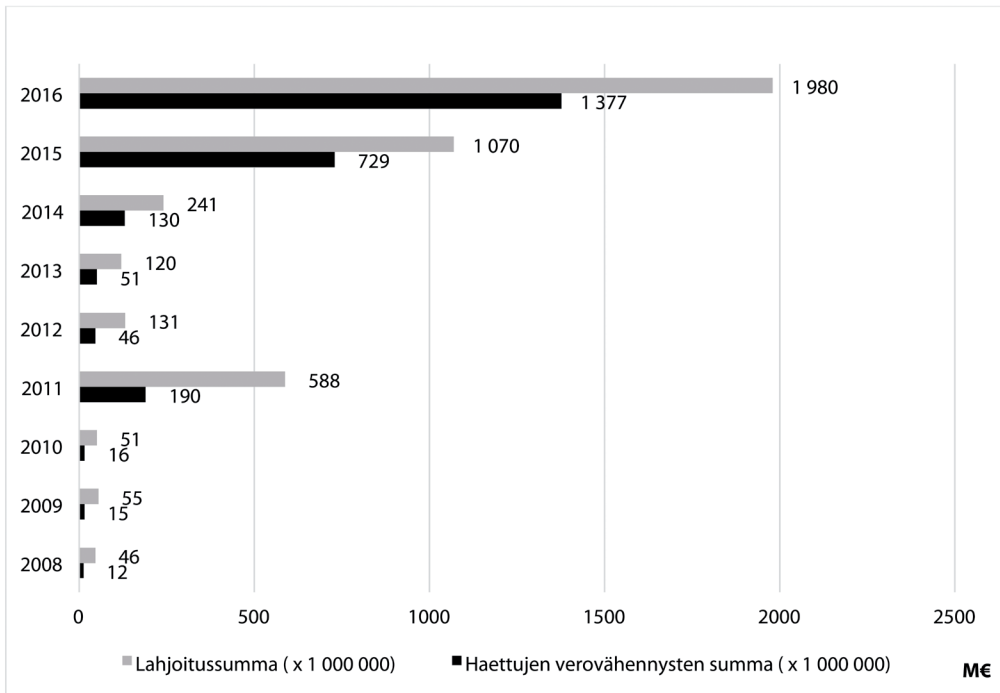
Verkkoportaalien avulla ihmiset voivat etsiä

sopivaa kohdetta selaamalla kuntia tai niiden sijaintia, tarjolla olevia vastalahjoja, lahjoituksen käyttötarkoituksia, muiden käyttäjien suosimia kohteita, sivuston omia suositteluja tai erityistä katastrofiavustushakua. Palvelussa voi laskea omalle tulotasolle sopivan lahjoitusmäärän (kuva 1).

Vuonna 2015 tuli voimaan uudistus, jossa järjestelmää muutettiin käyttäjäystävällisemmäksi ja muun muassa verovähennyksien ylärajaa nostettiin. Tämä sai aikaan huomattavan lahjoitusten määrän kasvun (Inada 2017, 45). Lisäksi otettiin käyttöön poikkeusjärjestely (*wansutoppu tokurei seido*), joka on erityisesti veroilmoitusvelvollisuuden ulkopuolella oleville palkkatyöläisille suunnattu vaihtoehtoinen tapa hakea verovähennyksiä. Tämän poikkeusjärjestelmän käyttäjä voi tehdä lahjoituksen kalenterivuoden aikana korkeintaan viidelle eri kunnalle.

Huhtikuussa 2016 *furusato noozei* laajennettiin yritysten käyttöön (*kigyoban furusato noozei*).

⁵ Tarkat luvut saatavilla Soomushoon verkkosivuilla: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/jichi_zeisei/czaisei/czaisei_seido/furusato/archive/ (Vierailtu 13.12.2017).



Kuva 2: *Furusato noozei* -järjestelmän kautta tehtyjen lahjoitusten määrällinen kehitys kuntatasolla vuosina 2008–2016 sekä haetut verovähennykset euroiksi muutettuina (Soomushoo 2017c). Euromuunnos on tehty vuosittain, Suomen Pankin tilastoiman jenin vaihtokurssin tammikuun keskikurssin mukaan. Inflaation vaikutusta ei ole huomioitu.

Toimintaperiaatteet eivät kuitenkaan ole identtiset yksityishenkilöille suunnatun järjestelmän kanssa. Yritykset voivat lahjoittaa pitkäkestoisiin projekteihin. Lahjoituksista ei anneta tuotevastalahjoja, mutta yrityksille luvataan tätä kautta näkyvyyttä. Yritykset voivat järjestelmän kautta tehdä lahjoituksesta verovähennyksen, mutta niiden omavastuuosuus on huomattavasti yksityishenkilöitä suurempi, noin 40 prosenttia tehdystä lahjoituksesta.

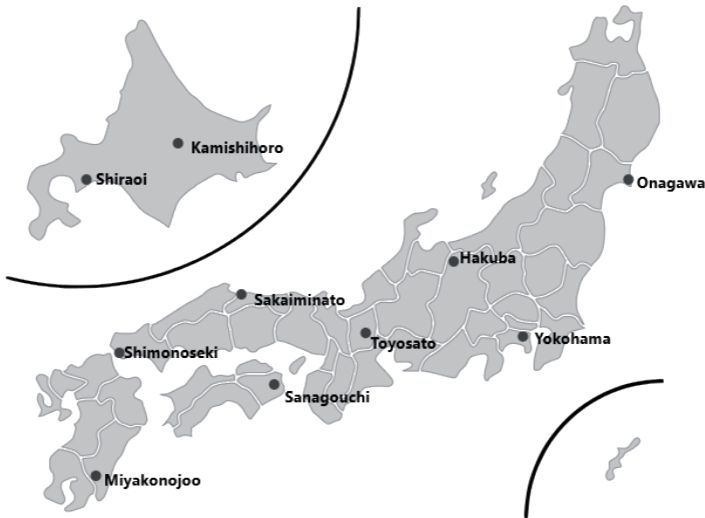
Vastalahjat tärkeänä osana järjestelmää

Japanilaiseen perinteeseen ja tapakulttuuriin kuuluu lahjojen antaminen ja vastaanottaminen. Vastalahjat kuuluvat oleellisena osana *furusato noozei* -järjestelmään. Lähes kaikki kunnat tarjoavat vastalahjoja. Vastalahjojen tarjoaminen on yksi eniten keskustelua herättäneistä kysymyksistä.

Furusato noozein kautta ohjautuvien lahjoitusten antajat saavat vastineeksi usein paikallisia tuotteita,

joko ruokaa tai esineitä. Koska lahjoituksen omavastuuosuus on alhainen (2000 jeniä eli noin 15 euroa), lahjoituksen verovähennysoikeus mahdollistaa monessa tapauksessa erikoistuotteiden hankkimisen huomattavasti markkinahintoja halvemmalla. Järjestelmä onkin synnyttänyt laajat vastavuoroisen vaihdannan markkinat verkossa. Ensimmäiset lahjoitusportaalit perustettiin vuonna 2012 (Shinozaki 2015, 123).

Erityisesti korkealaatuinen naudanliha, jolla on Japanissa luksustuotteen maine, on osoittautunut suosituksi vastalahjaksi. Monet rannikkoalueiden kunnat puolestaan panostavat paikallisiin kaloihin ja muihin mereneläviin. Konkreettisten tuotteiden lisäksi saatavilla on erilaisia pääsy- ja matkalippuja sekä elämyslahjoja. Japanin sisäministeriö (Soomushoo) on ohjeistanut kuntia olemaan tarjoamatta vastalahjaksi esimerkiksi tietokoneiden kaltaisia elektroniikkatuotteita, joilla on korkea jälleenmyyntiarvo mutta vähäinen tai jopa



Kuva 3: Artikkelissa tarkasteltavien esimerkkikuntien sijainti. (Karttapohja käytössä Creative Commons CCO 1.0 -lisenssillä.)

olematon merkitys paikallisille yrityksille ja paikalliselle taloudelle. (Takamatsu 2016, 153.) Vuonna 2016 vastalahjoihin kokonaisuudessaan käytetty rahasumma vastasi 38,4 prosenttia järjestelmän kautta saaduista tuloista (Soomushoo 2017b). Onkin ilmeistä, että kunnat näkevät vastalahjakäytännöllä myös epäsuoria hyötyjä, kuten esimerkiksi paikallisen tunnettuuden vahvistumisen. Shinozakin (2015, 120) mukaan jotkut kunnat käyttävät jopa yli 70 prosenttia saamistaan lahjoitustuloista vastalahjajärjestelmän ylläpitoon.

Koko järjestelmän tai yksittäisten kuntien näkökulmasta vastalahjajärjestelmä ei ole kuitenkaan vain ”välttämätön paha”. Esimerkiksi Tottorin kuvernööri Shinji Hirain mukaan vastalahjojen tarjoaminen on mahdollistanut uusien tottorilaisten tuotteiden synnyn sekä avannut jo olemassa oleville tuotteille uusia, prefektuurirajojen ulkopuolisia markkinoita. (Takamatsu 2016, 172–173.)

Aivan kaikki kunnat eivät tarjoa vastalahjoja. Esimerkiksi Yokohaman kaupunki ei ole aiemmin tarjonnut vastalahjoja, joskin tällä hetkellä on mahdollista saada esimerkiksi pääsylippuja paikallisiin kohteisiin suuntaamalla lahjoituksia

joihinkin käyttötarkoituksiin. Yokohamassa on kuitenkin alettu keskustella vastalahjajärjestelmään siirtymisestä menetettyjen verotulojen vuoksi. Mahdolliseksi vastalahjoiksi on suunniteltu esimerkiksi joukkoliikenteen päivälippuja ja vuosilippua paikalliseen eläintarhaan. Tällä tavalla alueelle pyritään houkuttelemaan turisteja. (Gyoota 2017.)

Lahjoitusten määrällinen kehitys

Furusato noozei -järjestelmän kautta tehtyjen lahjoitusten määrä vaihtelee vuosittain. Vuonna 2016 lahjoituksia tehtiin ennätysmäärä, kaikkiaan noin 2,1 mrd. euron arvosta (Soomushoo 2017a). Pääosa lahjoituksista kohdistuu kuntiin. Kuvassa 2 on esitetty kuntia koskevat lahjoitussummat sekä niistä haetut verovähennykset. Luvut on muutettu tässä euroiksi, jotta rahavirtojen suuruusluokka hahmottuisi lukijoille paremmin. On huomionarvoista, etteivät kaikki lahjoittajat hae verovähennystä. Vuosina 2015–2016 haetut verovähennykset ovat olleet noin 70 prosenttia lahjoitusten määrästä.

Kotiseutulahjoituksen paikallinen toteutus

Furusato noozei -järjestelmän toimintaperiaate on kaikille kunnille ja prefektuureille sama, mutta sitä hyödynnetään niissä eri tavoin. Vastalahjojen valikoimissa on suuria eroja, ja lahjoitusten käyttötarkoitukset vaihtelevat paikallisten tarpeiden mukaan. Järjestelmän kautta kerätään hyvin erisuuruisia lahjoitussummia (Taulukko 1).

Esittelemme seuraavassa järjestelmän toimeenpanoa kymmenen eri puolilta Japania valitun esimerkkikunnan kautta. Ne eroavat toisistaan kokonsa, kuntatyyppin, vastalahjojen valikoiman ja lahjoitussummien osalta. Mukana on kaupunkija, pikkukaupunkija ja kylä. Tarkastelemme *furusato noozein* paikallista toimeenpanoa vielä yksityiskohtaisemmin kahden esimerkin kautta (Kamishihoro ja Sakaiminato).

Taulukkoon 1 (ks. seur. aukeama) kootut tiedot perustuvat Furusato Choice -portaalisivuston⁶ sekä kuntien omien verkkosivujen antamiin tietoihin (joulukuussa 2017). Shiraoin tapauksessa Furusato Choicen sijasta on käytetty Satofuru-portaalisivustoa.

Kamishihoron menestystarina

Kamishihoro on hieman alle 5000 asukkaan pikkukaupunki Hokkaidolla. Se on onnistunut jatkuvasti keräämään *furusato noozein* kautta melko suuria lahjoitussummia. Vuosina 2014–2016 se on sijoittunut joka vuosi Japanin koko maan vertailussa 20 suurimman lahjoitussumman saaneen kunnan joukkoon (taulukko 2, ks. seur. aukeama).

Monien muiden suosittujen kuntien tapaan Kamishihoro tarjoaa laajan valikoiman vastalahjoja, joiden joukossa on esimerkiksi useampia erilaisia naudanlihavaihtoehtoja. Saatavilla on paikallisia elintarvikkeita kuten perunaa, jäätelöä, alkoholijuomia, hunajaa ja makeisia sekä käsitöitä. Kamishihoro aloitti vastalahjojen tarjoamisen elokuussa 2011. Samana vuonna lahjoitusten määrä lähti voimakkaaseen kasvuun. Vuonna 2013

⁶ *Furusato Choice* ilmoittaa olevansa (marraskuussa 2017) Japanin suurin *furusato noozei* -portaalisivusto. Sen kautta pystyy tekemään lahjoituksen noin 1 300 kunnalle.

vastalahjoista poistettiin vuotuinen rajoitus (vain yksi lahja per lahjoittaja vuodessa), minkä jälkeen lahjoitusten määrä jälleen nousi erityisen paljon⁷. Kunnalle voi nykyään tehdä lahjoituksen peräti kolmen eri portaalisivuston välityksellä. Kunnan omilla sivuilla on lisäksi saatavilla runsaasti tietoa sekä järjestelmän toiminnasta että Kamishihorolle tehdyn lahjoituksen käyttötarkoituksista.

Kamishihorolla on lahjoitusten käyttötarkoituksessa erityinen painotus. Vaikka kunta tarjoaa lahjoittajalle mahdollisuuden suunnata lahjoituksensa yhteen useammasta erilaisesta käyttötarkoituksesta, yksi niistä nostetaan selkeästi muita näkyvämmiin esille: lahjoittaminen lapsille ja lapsiperheille suunnattuihin palveluihin sekä matalan syntyvyyden vastatoimiin. Lahjoituksista saadun rahoituksen turvin kunta on muun muassa ilmoittanut pystyvänsä tarjoamaan ilmaista päivähoidtoa seuraavan 10 vuoden ajan. Kamishihoron verkkosivuilla kerrotaan samassa yhteydessä aiemmin väestön vähenemisestä kärsineen kunnan väkiluvun nousseen 2016 tammikuun ja 2017 lokakuun välillä 82 hengellä. Muita lahjoituksen käyttötarkoituksia ovat turismin edistäminen alueella, maatalouden tukeminen, terveys- ja hyvinvointipalveluiden järjestäminen, kaupallisen toiminnan ja teollisuuden tukeminen sekä jo käytöstä poistetun historiallisen rautatiesillan ylläpito.

Sakaiminaton omaperäinen brändi

Japaninmeren rannalla, Tottorin prefektuurissa sijaitseva noin 35 000 asukkaan Sakaiminaton kaupunki on kerännyt kohtuullisia lahjoitussummia jo järjestelmän alkuvuosina, mutta se ei ole onnistunut kasvattamaan lahjoitusten määrää samalla tavalla kuin esimerkiksi edellä esitellyt Kamishihoro (taulukko 3, ks. seur. aukeama).

Myös Sakaiminato tarjoaa lahjoittajille vastalahjaksi runsasta valikoimaa paikallisia elintarvikkeita, erityisesti erilaisia rapuja ja

⁷ Tiedot perustuvat Kamishihoron verkkosivuilta löytyvään *furusato noozei* -aikajanaan. Saatavilla verkossa: <http://www.kamishihoro.jp/sp/ftax/00000264> (vierailtu 18.12.2017).

(jatkuu sivulla 28)

Taulukko 1. *Furusato noozei* -järjestelmän toiminta kahdeksassa esimerkkikunnassa. Lahjoitussummat on ilmoitettu euroina. Euromuunnos on tehty vuosittain, Suomen Pankin tilastoiman jenin vaihtokurssin tammikuun keskikurssin mukaan. Inflaation vaikutusta ei ole huomioitu

Kunta, prefektuuri, kuntaluokka ja asukasmäärä	Lahjoitussummat (euroina) 2014–2016	Lahjoitusten määrä (kpl) 2014–2016	Esimerkkejä tarjotuista vastalahjoista (joulukuu 2017)	Esimerkkejä ilmoitetuista käyttötarkoituksista (joulukuu 2017)	Muuta
Shiraoi Hokkaido pikkukaupunki (<i>choo</i>) 17 392 asukasta	2014: 227 412 2015: 945 086 2016: 4 594 607	2014: 2 234 2015: 7 644 2016: 50 972	Kymmeniä erilaisia lihoja sekä mereneläviä. Suosituimmat tuotteet ovat naudanliha, mäti ja ravut.	Tavallisesta poikkeavana käyttötarkoitukseksi ainujen (Hokkaidon alkuperäiskansa) kulttuuritoiminnan tukeminen. Lisäksi useita muita vaihtoehtoja.	Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.
Onagawa Miyagi pikkukaupunki (<i>choo</i>) 6 656 asukasta	2014: 183 629 2015: 230 690 2016: 157 782	2014: 772 2015: 959 2016: 625	Mm. mereneläviä, kalatuotteita ja muita paikallisia tuotteita. Saatavilla myös erikoiskahvia.	Lahjoituksen voi suunnata esim. alueen maisemakunnostukseen (sis. kirsikkapuiden istutus), sekä yleisiin kunnostus- ja korjaushankkeisiin. Lisäksi muita vaihtoehtoja.	Yksi pahiten v. 2011 maanjäristyksessä ja tsunamissa kärsineistä kunnista. Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.
Yokohama Kanagawa kaupunki (<i>shi</i>) 3 734 580 asukasta	2014: 354 961 2015: 2 514 013 2016: 648 449	2014: 672 2015: 692 2016: 815	Ei tarjoa vastalahjaksi tuotteita. Lahjoituksen valitusta käyttötarkoituksesta riippuen saatavilla esim. pääsylippuja, kutsuja tapahtumiin yms.	Huomattavan suuri määrä erilaisia käyttötarkoituksia. Mahdollisuus tukea esim. naisten työllistymistä, paikallista eläintarhaa, vapaavalintaista koulua sekä historiallisia rakennuksia.	Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.
Hakuba Nagano kylä (<i>mura</i>) 8 872 asukasta	2014: 1 060 940 2015: 1 398 238 2016: 1 551 921	2014: 5 668 2015: 5 979 2016: 7 027	Elintarvikkeiden ohella tarjolla suuri valikoima erilaisia yöpymis- ja matkalippuja, sekä paikan päällä koettavia elämyslahjoja.	Lahjoituksen voi suunnata urheilutoimintaan, ympäristönsuojeluun, kansainväliseen toimintaan (mm. ilmaisen Internet-yhteyden tarjoaminen turisteille), tai koulutukseen.	Matkailumahdollisuudet näkyvästi esillä <i>Furusato Choice</i> -sivustolla. Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.
Toyosato Shiga pikkukaupunki (<i>choo</i>) 7 422 asukasta	2014: 6 963 2015: 7 157 2016: 441 022	2014: 38 2015: 55 2016: 2 375	Tarjolla mm. laaja valikoima naudanlihaa, riisiä ja sakea. Erikoisuutena esim. pyörätuoleja, hautakiviä sekä kaupunkiin sijoittuvan K-On! -animaatioisarjaan liittyviä tuotteita.	Lahjoituksen voi suunnata esim. lapsille ja lapsiperheille suunnattuihin palveluihin tai Toyosaton vanhan koulurakennuksen ylläpitoon. Lisäksi muita vaihtoehtoja.	Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.
Shimonoseki Yamaguchi kaupunki (<i>shi</i>) 266 908 asukasta	2014: 780 936 2015: 1 126 745 2016: 701 247	2014: 2 565 2015: 3 622 2016: 2 124	Tarjolla laaja valikoima paikallisia elintarvikkeita, erityisesti kaupungin kuuluisaa pallokalaa sekä pallokalasta valmistettuja tuotteita.	<i>Furusato Choice</i> -sivustolla ei kerrota lahjoituksen käyttötarkoituksista. Kunnan omilla kotisivuilla on listattu käyttöalueita (esim. koulutus, ympäristö), mutta ei kerrottu tarkemmin siitä, mihin lahjoitukset käytetään.	Lahjoitukselle voi valita käyttötarkoituksen vain kunnan omien sivujen kautta lahjoittaessa.



Kunta, prefektuuri, kuntaluokka ja asukasmäärä	Lahjoitussummat (euroina) 2014–2016	Lahjoitusten määrä (kpl) 2014–2016	Esimerkkejä tarjotuista vastalahjoista (joulukuu 2017)	Esimerkkejä ilmoitetuista käyttötarkoituksista (joulukuu 2017)	Muuta
Sanagouchi Tokushima kylä (<i>mura</i>) 2 551 asukasta (2015)	2014: 19 854 2015: 18 004 2016: 264 292	2014: 18 2015: 18 2016: 2 806	Valikoimassa paljon sitrushedelmätuotteita. Erikoisuutena mahdollisuus hedelmäpuun vuoden mittaiseen omistajuuteen, edellytyksenä paikan päällä käyminen sadonkorjuun aikaan.	Lahjoituksen voi suunnata ympäristönsuojeluun ja kierrätykseen, lapsille ja koulutukseen, oppimisympäristön parantamiseen tai katastrofien ja rikollisuuden torjuntaan.	Lahjoitussummat 2014–2015 suuria lahjoitusten määrään suhteutettuna. Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.
Miyakonoo Miyazaki kaupunki (<i>shi</i>) 162 966 asukasta	2014: 3 533 068 2015: 30 779 324 2016: 57 147 453	2014: 28 653 2015: 288 338 2016: 528 242	Valtava valikoima tuotteita, erit. paikallista naudanlihaa.	Lahjoituksen voi suunnata esim. jäkkäiden asukkaiden palveluihin, sekä tukitoimiin, joilla väestön pienenemistä pyritään ehkäisemään. Myös muita vaihtoehtoja.	Japanin suurimman lahjoitussumman kerännyt kunta vuosina 2015–2016. Lahjoittaja voi valita lahjoituksen käyttötarkoituksen.

Taulukko 2. Kamishihoron *urusato noozei* -lahjoitusten summat euroina sekä lahjoitusten kappalemäärät vuosina 2008–2016 Furusato Choice -sivustolla julkaistujen Soomushoon laskelmien mukaan. Euromuunnos on tehty vuosittain, Suomen Pankin tilastoiman jenin vaihtokurssin tammikuun keskikurssin mukaan. Inflaation vaikutusta ei ole huomioitu

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Summa (eur) 315	Summa (eur) 87 897	Summa (eur) 83 598	Summa (eur) 89 156	Summa (eur) 160 667	Summa (eur) 2 057 657	Summa (eur) 6 765 877	Summa (eur) 11 177 416	Summa (eur) 16 558 833
Lahjoitukset 1 kpl	Lahjoitukset 26 kpl	Lahjoitukset 17 kpl	Lahjoitukset 372 kpl	Lahjoitukset 969 kpl	Lahjoitukset 13 278 kpl	Lahjoitukset 53 783 kpl	Lahjoitukset 75 141 kpl	Lahjoitukset 95 107 kpl

Taulukko 3: Sakaiminaton *urusato noozei* -lahjoitusten summat euroina sekä lahjoitusten kappalemäärät vuosina 2008–2016 Furusato Choice -sivustolla julkaistujen Soomushoon laskelmien mukaan. Euromuunnos on tehty vuosittain, Suomen Pankin tilastoiman jenin vaihtokurssin tammikuun keskikurssin mukaan. Inflaation vaikutusta ei ole huomioitu

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Summa (eur) 30 355	Summa (eur) 55 698	Summa (eur) 73 561	Summa (eur) 121 505	Summa (eur) 277 522	Summa (eur) 1 006 175	Summa (eur) 2 974 881	Summa (eur) 2 076 394	Summa (eur) 3 501 945
Lahjoitukset 26 kpl	Lahjoitukset 112 kpl	Lahjoitukset 621 kpl	Lahjoitukset 950 kpl	Lahjoitukset 2 345 kpl	Lahjoitukset 9 959 kpl	Lahjoitukset 37 546 kpl	Lahjoitukset 24 173 kpl	Lahjoitukset 26 000 kpl

raputuotteita. Kaupunki tekee yhteistyötä paikallisten tuottajien kanssa vastalahjojen tarjoamiseksi. Tuottajat tarjoavat tuotteitaan kaupungille normaalia edullisempaan hintaan ja saavat näin näkyvyyttä niille *furusato noozein* kautta (Takamatsu 2016, 169–170). Paikallisena erityispiirteenä vastalahjoina tarjotaan kaupungista kotoisin olevan sarjakuvataiteilija Shigeru Mizukin hahmoilla varustettuja tuotteita. Tällä on suora yhteys alueen turismiin, sillä kaupungin suosituimmat nähtävyydet liittyvät Mizukiin (ks. Greene 2016).

Sakaiminaton kaupunki käyttää saamiaan lahjoituksia neljään eri käyttötarkoitukseen. Lahjoittaja voi kohdistaa lahjoituksensa ympäristönsuojeluun, paikallisten elinkeinojen (kalastus, maanviljely, paikallinen liiketoiminta) avustamiseen, turismiin tai koulutukseen. Konkreettisina esimerkkeinä mainitaan muun muassa rannikkoseutujen suojeleminen, paikallisen sipulilajikkeen tuottamisen tukeminen, Shigeru Mizuki -museon kunnostustyöt sekä vanhempien ja lasten välisiä suhteita vahvistava projekti.

Furusato noozein suosion perusteita

Furusato noozei -järjestelmän suosion taustat ovat puhuttaneet japanilaisia paljon. Motiiveja on kartoitettu kyselyillä. Maanjäristyksestä ja tsunamista aiheutunut katastrofi vuonna 2011 toi selkeän piikin lahjoituksiin, mutta varsinaisesti suosion kertautuva kasvu on tapahtunut vuonna 2015 järjestelmään tehtyjen, sen joustavuutta ja käytettävyyttä helpottavien muutosten jälkeen. Muutoksissa oli kyse käytännöllisistä uudistuksista, kuten esimerkiksi siitä, että lahjoituksen voi tehdä helposti pankkikorttia käyttäen verkossa tai mobiililaitteeseen ladatun sovelluksen kautta.

Satofuru-nimisen lahjoitusportaalin vuonna 2016 tekemän kyselyn⁸ vastaajista yli 90 prosenttia tuns *furusato noozei* -järjestelmän nimeltä, ja yli 40 prosenttia tiesi sen toimintaperiaatteista. Hieman yli 10 prosenttia vastaajista oli käyttänyt järjestelmää

lahjoituksen tekoon. Kyselyn perusteella järjestelmä on paremmin tunnettu vanhempien ikäluokkien keskuudessa, mutta aktiivisimmin sitä käyttävät 20–39-vuotiaat. Mielenkiintoista ja ehkä yllättävääkin on, että nuoret aikuiset (20–29-vuotiaat) ilmoittivat olevansa kaikkein kiinnostuneimpia lahjoittamisen tekemisestä. Järjestelmä kiinnostaa kyselyn perusteella keskimääräisesti enemmän hyvätuloisia. (Takamatsu 2016, 16–21.)

Japanissa lahjoitusten taustalla olevia intressejä tai motiiveja koskevassa keskustelussa on paljon keskitytty siihen, mikä rooli kuntien tarjoamalla vastalahjoilla on lahjoittajien kiinnostuksen herättämisessä ja koko järjestelmän suosiossa. Shinozakin (2015) mukaan paikallisten tuotteiden lähettäminen vastalahjaksi lahjoituksen tehneille alkoi yleistyä vuoden 2012 jälkeen. Vastalahjoiksi alettiin antaa maatilayöpymisiä ja muita maaseudun kokemisen mahdollistavia elämyslahjoja. Hänen mukaansa vastalahjoissa ei siis ole kyse vain tavaroiden lähettämisestä vaan myös ihmisten paikalle kutsumisesta (emt., 120–123). Vastalahjojen antamista pidetään keskeisenä tekijänä kuntien välisen kilpailutilanteen syntymiseen (Takamatsu 2016, 171).

Lahjoitusten tekemiseen vaikuttavat monenlaiset motiivit. Olemme seuraavassa koonneet aineistomme pohjalta päämotiivit kolmeen tekijään: 1) vastalahjoihin, 2) kehittämisen kohteena oleviin asioihin ja sisältöihin ja 3) kotipaikkatunteeseen. Nämä voivat vaikuttaa joko yhtäaikaaisesti tai jokin motiivi voi olla valintatilanteessa muita merkittävämpi.

Vahvana lahjoitusten antamisen motiivina on pidetty palautteena saatavia vastalahjoja. Ne ovat pääsääntöisesti laadukkaita paikallisia tuotteita ja palveluita, joita verovähennyksen kompensoimana saa järjestelmän kautta markkinahintaa edullisemmin. Toisena motivoivana tekijänä pidetään sisältöjä. Kunnat nostavat esiin lahjoituksen käyttötarkoituksia, jotka herättävät ihmisissä sympatiaa. Ihmiset haluavat tukea hyviksi ja kannatettaviksi koettuja asioita. Järjestelmä tarjoaa kanavan suorempana vaikuttamiseen. Kolmantena tekijänä on kotipaikkatunne. Sillä on japanilaisten elämässä edelleen merkitystä ja järjestelmän nimessä käytetyllä *furusato*-termillä viitataan juuri tähän tunnetukseen. Arjen monipaikkaisuus luo puolestaan

⁸ Kysely toteutettiin tammikuussa 2016 ja siinä oli mukana kaikkiaan 10 000 vastaajaa (*screening*) (ks. Takamatsu 2016).

edellytyksiä lahjoitusten antamiselle useampaan paikkaan.

Japanissa ei tietävästi ole tehty tutkimusta eri motiivien keskinäisistä painoarvoista *furusato noozein* yhteydessä. Yleisesti voitaneen sanoa, että edellä esitetyt päämotiivit todennäköisesti vaikuttavat eri ihmisten kohdalla eri tavoin. Lienee myös ilmeistä, että mainitut tekijät vaikuttavat päätöstilanteessa yhdenaikaisesti, yksilöllisten mieltymysten ja intressien mukaisesti painottuen.

Japanin sisäministeriön itsehallintoalueille suuntaaman kyselyn⁹ mukaan merkittävimpiä syitä järjestelmän suosion kasvuun ovat vastalahjojen runsas valikoima sekä järjestelmän tunnettuus ja vakiintuminen (Soomushoo 2017b). Esimerkiksi Satofuru-lahjoitusportaalin toimitusjohtaja Hiroaki Fujii pitää vastalahjojen lähettämistä syynä järjestelmän suosion laajenemiselle (Takamatsu 2016, 171).

Satofuru-portaalin lahjoittajille suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin, miksi vastaajat olivat päätyneet tekemään lahjoituksen järjestelmän kautta. Neljästä suosituimmasta vastausvaihtoehdosta kolme liittyi vastalahjoihin, yksi taas verovähennysten saamiseen. Noin kolme neljäsosaa vastaajista kertoi itseään miellyttävän vastalahjan löytymisen olleen ainakin yksi syy lahjoituksen tekemiselle. Kuitenkin noin puolet vastaajista koki *furusato noozein* aseman yhteiskunnallisessa keskustelussa vaikuttaneen päätökseen, kuten myös halun tukea kotiseutuaan tai muuta itselle merkityksellistä paikkaa. Tämän lisäksi lähes puolet ilmoitti olevansa kiinnostunut kotiseutunsa kehittämisestä. Kolmasosa vastaajista kertoi löytäneensä lahjoitukselle itselleen merkityksellisen käyttötarkoituksen. (Takamatsu 2016, 26–27.)

Satofuru-portaalin kyselyä arvioitaessa on huomioitava, että se mahdollisti useamman vastausvaihtoehdon valitsemisen. Vaikka kyselyn perusteella moni oli kiinnostunut vastalahjoista, ei se välttämättä tarkoita, että vastalahjat olisivat olleet vastaajille ainut tai edes tärkein syy lahjoituksen tekemiselle. Samoin esimerkiksi synnyinseudulleen lahjoituksen tehneellä voi hyvin olla muitakin

syitä päätöksen taustalla.

Yleisin syy olla lahjoittamatta liittyi Satofurun kyselyyn mukaan lahjoittamisen vaivalloisuuteen. Kyselyyn vastanneista alle 10 prosenttia sanoi, ettei ole kiinnostunut kotiseutunsa kehittämisestä. Vain 6,5 prosenttia ilmoitti, ettei ole kiinnostunut tukemaan kotiseutuaan tai itselle merkityksellistä paikkaa. 19 prosenttia sanoi, ettei ole tehnyt lahjoitusta, koska ei ole kiinnostunut alueellisten erikoistuotteiden saamisesta, ja noin 15 prosenttia kertoi, ettei ole löytänyt itselle merkityksellistä käyttötarkoitusta lahjoitukselle. (Takamatsu 2016, 28–29.)

Markkinointi- ja konsultointiyritys Tribeckin ylläpitämän tutkimuskeskuksen kyselyssä¹⁰ puolestaan kävi ilmi, että kolmasosa vastaajista haluaisi tehdä lahjoituksen paikkakunnalle, joka tarjoaa kiinnostavia vastalahjoja. Viidennes vastaajista halusi tukea omaa tai perheenjäsenten synnyinseutua, ja 15 prosenttia vastaajista halusi lahjoittaa katastrofialueille. Kyselyssä vain 4 prosenttia ilmoitti, ettei ole kiinnostunut siitä, mihin tarkoitukseen heidän lahjoituksensa käytetään. (Tribeck 2017.)

Eri kyselyjen tuloksista voi yhteenvetona todeta, että *furusato noozei* -järjestelmän kasvava suosio ei perustu yksin vastalahjoina tarjottaviin tuotteisiin, mutta niillä on keskeinen merkitys sekä järjestelmän kokonaisuuden että kuntien profiloitumisen kannalta. Kotipaikkatunteen ja tuettavan asian merkitystä lahjoituksen motiivina kuvaa puolestaan se, että lahjoituksia tehdään rahallisesti enemmän kuin verovähennyksiä haetaan (ks. Kuva 2). Verovähennyksen hakematta jättäminen kertonee siitä, että osa ihmisistä haluaa avustaa rahallisesti juuri tärkeiksi ja arvokkaiksi koettuja paikkoja tai osallistua merkityksellisinä pitämiensä asioiden tukemiseen.

***Furusato noozein* vaikuttavuudesta**

Yhteiskunnan isoja ongelmia, ovat ne sitten sosiaalisia, taloudellisia tai aluerakenteeseen liittyviä, ei ratkaista vapaaehtoiseen lahjoitusmekanismiin perustuvan käytännön kautta. Merkittävämpi

9 Kysely koski vuotta 2016, ja siihen osallistivat kaikki Japanin itsehallintoalueet (Soomushoo 2017b).

10 Kysely toteutettiin verkkokyselynä kesäkuussa 2017. Siihen osallistui 100 tokiolaista vastaajaa, jotka olivat iältään 30–59-vuotiaita (Tribeck 2017).

vaikutus on valtion verotuksen kautta kerättävillä varoilla, jotka ohjataan poliittisen päätöksenteon ja hallinnon ohjausjärjestelmien kautta yhteiskunnan tarpeisiin. Tässä mielessä *furusato noozei* on pieni-
muotoinen käytäntö, eikä sen taloudellinen volyyymi ole Japanin kansantalouden mittakaavassa merkittävä. *Furusato noozein* merkitys liittyykin sen muihin piirteisiin ja vaikutuksiin.

Furusato noozei on sosiaalinen innovaatio, eli uusi tapa organisoida ihmisten välistä sosiaalista vuorovaikutusta niin, että he voivat toimia paremmin yhteisten päämäärien tavoittelussa (esim. Mumford 2002, 253). Taloudellisten vaikutusten lisäksi järjestelmän vaikuttavuuden arvioinnissa on otettava huomioon muut sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset, jotka heijastuvat julkiseen keskusteluun, sosiaaliseen mediaan ja sitä kautta myös eri osissa maata elävien ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Internetin verkkoalustat ovat synnyttäneet elävää vuorovaikutusta niin kaupungeissa kuin maaseuduilla. Kuntien ja alueiden välillä on syntynyt kilpailua kansalaisten huomiosta, ja paikalliset yritykset ovat tulleet laajasti mukaan järjestelmään.

Digitalisaation ja globalisaation vaikutuksesta alueelliseen kehitykseen kirjoittanut Shinozaki (2015, 120) arvioi *furusato noozein* onnistuneen edistämään suurten kaupunkien ulkopuolelta lähtöisin olevan tiedon syntymistä ja välittymistä sekä edesauttamaan rahan (lahjoitusten), asioiden (erikoistuotteiden) ja ihmisten (lahjoittajien) liikkuvuutta maaseudun ja kaupunkien välillä. Japanissa – kuten myös Suomessa – nämä resurssit ovat tyypillisesti keskittyneet suuriin kaupunkeihin, joissa myös iso osa uutisista ja muusta informaatiosta syntyy. *Furusato noozei* on edistänyt maaseutua koskevan tiedon leviämistä, kaupunkilaiset ovat kiinnostuneet syrjäisemmistä alueista ja esimerkiksi maaseutumatkailusta. Tämä tarkoittaa pientä vastavirtaa maaseudun suuntaan. (Emt., 123–124.)

Furusato on ollut jo pitkään keskeinen käsite japanilaisessa kotimaanmatkailussa (esim. Greene 2016). Moni kunta käyttääkin *furusato noozei* -järjestelmää paikallisten elintarvikkeiden ja käsitöiden sekä turisteille suunnattujen palveluiden markkinoimiseen. Vastalahjat erilaisista

elämispaketeista vastaanottajan sadonkorjuuvastuulla oleviin hedelmäpuihin ovat suoria kutsuja lahjoittajille saapua paikan päälle tutustumaan kuntaan, paikallisiin asukkaisiin, tuotteisiin ja palveluihin.

Turismi on yksi Japanin maaseutujen kasvu-aloista (Greene 2016, 343), johon myös *furusato noozei* on osaltaan vaikuttanut. Esimerkiksi Tribeckin (2017) toteuttamassa kyselyssä 50 prosenttia lahjoittajista ilmoitti alkaneensa tuntea kiintymystä lahjoituksen vastaanottanutta paikkaa kohtaan ja 14 prosenttia sanoi haluavansa vierailulla siellä. Shinozaki (2015, 124, 128) toteaa, että *furusato noozei* voi olla keino nostaa vierailijoiden ja osa-aikaisten asukkaiden määrää maaseudulla.

Kriittistä keskustelua ja arvioita

Furusato noozein kaltaiset verojärjestelmiin tehtävät järjestelmäinnovaatiot edellyttävät toteutuakseen aina poliittista tahdonmuodostusta. On selvää, että lahjoituksiin nojautuvassa järjestelmässä on sekä ideologisia että poliittisia jännitteitä. Lahjoitusmekanismi tuo verojärjestelmään kansalaisten suoran vaikuttamisen mahdollisuuden ja periaatteessa siinä voi nähdä avautuvaksi tien toisenlaiseen, osallistuvan verotuksen ideaan.

Japanissa *furusato noozeista* keskustellaan julkisuudessa vilkkaasti. Järjestelmää myös kritisoidaan eri syistä. Miljoonakaupunkien taloudesta päättävät tahot eivät oletettavasti innostu menettelystä yhtä suuresti kuin pienten kuntien edustajat. Suurista kaupungeista virtaa järjestelmän ohjaamana verotuottoja pieniin kaupunkeihin ja maaseudulle.

Vastalahjoista keskustellaan julkisuudessa kriittisesti, esimerkiksi *Asahi Shimbun* -sanomalehdessä (2016) todetaan luksustuotteiden markkinoinnin menneen paikoin jo liian pitkälle. Muun muassa Rausch (2017) on nostanut esiin vastalahjojen merkityksen kasvun mahdollisia ongelmia, kuten esimerkiksi sen, että silloin kun vastalahjat ovat lahjoituksen ainut motiivi, toiminnan voi nähdä enemmänkin kulutuksena kuin kansalaisen yhteiskunnallisena osallistumisena.

On myös esitetty, että vastalahjajärjestelmä edesauttaa kuntien keskinäistä kilpailua ja voi

asettaa sekä kunnat että yritykset eriarvoiseen asemaan suhteessa toisiinsa. Yasudan ja Koyaman (2016) japanilaisille taloustieteen opiskelijoille tekemässä kyselyssä yli kolmannes vastaajista koki, että tarjottujen vastalahjojen tulisi rajoittua kunnan omiin alueellisiin tuotteisiin, ja noin viidennes oli sitä mieltä, että kuntien välinen kilpailu on mennyt jo liian pitkälle.¹¹ Toisaalta yli puolet vastaajista ei pitänyt kohtuullisia vastalahjoja ongelmallisina. (Yasuda & Koyama 2016, 71–72.) Tribeckin (2017) tekemän kyselyn vastaajista joka kymmenes ei pitänyt hyväksyttävänä lahjoituksen tekemistä pelkän vastalahjan vuoksi. Suunnilleen yhtä moni vastaajista oli huolissaan alueellisesta epätasa-arvosta, joka syntyy lahjoitusten mahdollisesti kertyessä samoille kunnille.

Vastalahjamenettely on jo itsessään paikallistaloutta aktivoiva tekijä. Mikäli paikalliset yritykset pystyvät kasvattamaan toimintaansa *furusato noozein* kautta, sillä on yksittäisiä lahjoituksia kauaskantoisempia taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Ideologisesta näkökulmasta on toki aiheellista pohtia, onko järjestelmä verkkoportaaleineen vaarassa muuttua ”edulliseksi verkkokaupaksi”, ja mikäli näin on, koetaanko asiaan puuttuminen tarpeellisena.

Kansalaisten demokraattiset oikeudet ja velvollisuudet on Japanissakin kytketty vahvasti asuinpaikkaan. Äänestäminen ja muu vaikuttaminen paikallisiin asioihin ovat kunnan asukkaiden perusoikeuksia. Rausch (2017) näkee mahdollisen ongelman lahjoituksen käyttötarkoituksen valitsemisessa ja siinä, että lahjoittajat pääsevät ohjailemaan rahoituksen käyttöä ja sitä kautta vaikuttamaan paikallispolitiikkaan mahdollisesti itselle vierassa kunnassa. Tämä näkökulma on ollut Suomessakin esillä kaksoiskuntalaisuutta koskevassa keskustelussa (VM 2018).

Aktiivinen julkinen keskustelu, niin kritiikki kuin asian puolesta esitetyt puheenvuorotkin, ovat tehneet järjestelmää näkyvämmäksi ja tunnetummaksi. Sen suosio, lahjoittajien määrä ja lahjoitusten määrä ovat kaikki jatkaneet kasvuaan. Lopullista arviota järjestelmän laajemmista vaikutuksista

ei ole tehty, mutta kasvun myötä kiinnostuksen järjestelmää kohtaan voi odottaa kasvavan.

Vaikka *furusato noozei* otettiin käyttöön jo kymmenen vuotta sitten, se lähti erityisen vahvasti liikkeelle vasta vuoden 2015 uudistusten jälkeen. Tästä syystä järjestelmän laajempia vaikutuksia on vielä vaikeata osoittaa yksiselitteisesti. Alueellisesta ja paikallisesta vaikuttavuudesta ei todennäköisesti voida tehdä syvällisempiä kokonaisarvioita vielä tällä vuosikymmenellä, koska oletetut vaikutukset syntyvät hitaasti ja ne ovat osa laajempaa rakennemuutosta.

Vaikutuksia on lisäksi tarkasteltava kontekstissaan. Kuntaesimerkkimme havainnollistavat, että toiminnalla on hyvin erilaistuneet paikalliset tavoitteet ja vaikutukset. Muutaman miljoonan lisäpanostus elinvoiman kehittämiseen on 5000 asukkaan kunnalle varmasti kokonaisuutena merkittävämpi kuin 200 000 asukkaan kaupungille. Järjestelmää ei kuitenkaan tulisi arvioida pelkästään taloudellisesta näkökulmasta, koska tällaisissa järjestelmissä taloudelliset ja muut sosiaaliset vaikutukset ovat vahvasti toisiinsa kietoutuneita.

Pohdintaa suomalaisessa kontekstissa

Japanin kotiseutulahjoitusta lähinnä vastaava säädös Suomen lainsäädännössä on tuloverolakiin (1992) vuonna 2015 tehty lisäys lahjoitusvähenyksestä (Tuloverolaki 98a §). Luonnollinen henkilö saa vähentää ansiotulostaan 850–500 000 euron suuruisen rahalahjoituksen, joka on tehty tiedettä tai taidetta edistävään tarkoitukseen. Tämä lahjoitusmahdollisuus ei vielä ole kehittynyt kansalaisten laajasti omaksumaksi vaikuttamisen muodoksi. Lahjoitusten vastikkeellisuus (vastalahjat) on puolestaan tuttu ajatus joukkorahoitusta ohjaavista suomalaisista säädöksistä.

Demokratiavajetta pohtineet ovat esittäneet huolensa yhteiskuntajärjestelmien legitimitietistä ja siitä, että yhteiskuntarauhan kannalta olisi perusteltua kehittää sosiaalisia innovaatioita, joiden kautta kansalaiset voisivat kokea vaikuttavansa yhteiskuntien kehitykseen. Della Portan (2013) havainto politiikan ja hallinnon etäännyttämisestä kansalaisista ja heidän keskustelukulttuuristaan on

11 Kyselyyn osallistui 257 vastaajaa (Yasuda & Koyama 2016).

vakavan huomion arvoinen.

Paikallisen aloitteellisuuden sekä kansalaisten osallisuuden vahvistaminen saavat *furusato noozei*-järjestelmässä konkreettisen muodon. Japanin järjestelmää ei voida kopioida, mutta siitä voidaan oppia monella tasolla. Ainakin se todistaa järjestelmämuutosten olevan mahdollisia, jos poliittista tahtoa kokeiluun löytyy. Japanin 127 miljoonaisen väestön keskuudessa kyse on taloudellisessa mielessä suhteellisen pienestä kokeilusta.

Furusato noozei ja keskustelu kaksoiskuntalaisuudesta

Furusato noozei-järjestelmän käyttöönoton keskeinen tausta Japanissa liittyy alueiden ja kuntien kehittämiseen sekä aluepolitiikkaan. Suomessa niin sanotusta ohjelmaperustaisesta aluekehittämisestä hankkeineen on tullut aluekehittämisen (hallinnollisesti raskas) päälinja. Uusia menetelmällisiä innovaatioita ei siihen liittyen ole viime aikoina esitetty.

Kysymys kaksoiskuntalaisuudesta nousee aika ajoin esiin keinona edistää maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta ja sitä kautta vaikuttaa paikalliseen kehitykseen. Aiheesta on Suomessa tehty muutamia selvityksiä ja tutkimuksia (esim. Aho & Ilola 2008), mutta konkreettisiin toimiin ne eivät ole johtaneet. Kaksoiskuntalaisuutta koskevien aloitteiden ytimessä on ollut ajatus kansalaisten mahdollisuudesta jakaa veronsa useamman kunnan kesken niin, että osa veroista kohdistuisi kuntaan, jossa verovelvollinen viettää osan ajastaan esimerkiksi vapaa-ajan asukkaana. Tähän liittyen on pohdittu myös mahdollisen kaksoiskuntalaisuuden suhdetta demokraattisiin oikeuksiin sekä vaikutusmahdollisuuksiin.

Viimeksi ajatus kaksoiskuntalaisuudesta tuli julkisuuteen tammikuussa 2018, kun ministeri Vehviläisen johtaman parlamentaarisen tulevaisuuden ”Kunta 2030”-työryhmän työskentelyn osana julkaistiin selvitys kaksoiskuntalaisuudesta (VM 2018). Selvityksessä kaksoiskuntalaisuutta pidetään hallinnollisesti vaikeana toteuttavaa, eikä sen käyttöönottoa esitetä. Siinä viitataan esimerkinnomaisesti myös tässä esiteltyyn Japanin malliin

(emt. 62–63). *Furusato noozei* voisi tarjota uuden lähestymistavan monipaikkaisuuden luomaan haasteeseen, koska se ei kiinnity samalla tavalla juridisiin kotipaikan ja kuntalaisuuden käsitteisiin kuin kaksoiskuntalaisuus.

Kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet ovat edelleen vahvasti paikkaperustaisia, vaikka ihmisten arki on modernissa yhteiskunnassa monipaikkaista, eli ihmisillä on sidoksia moniin paikkoihin samaan aikaan. Tutkimuksellista näyttöä on siitä, että ihmisten käsitys kotiseudustaan on laajentunut (Riukulehto & Suutari 2016). Monipaikkaisen elämän ja yhteen paikkaan sidottujen hallinnollisten käytänteiden välille syntyvän ristiriidan ratkaisuille on siis aitoa kysyntää.

Vapaaehtoisiin lahjoituksiin perustuvia järjestelmiä voidaan perustellusti kritisoida, jos niillä pyritään korvaamaan yhteiskunnan vakiintuneita, yhteisvastuullisesti verovarolla tuotettuja palveluja, kuten koulutusta tai terveydenhoitoa. Mutta jos niiden tavoitteena on täydentää demokraattisia instituutioita ja vahvistaa aktiivisen kansalaisuuden toteutumista, ollaan sellaisella yhteiskunnan palvelutuotannon alueella, jossa kaivataan uudistuksia ja uusia mahdollistavia käytänteitä.

Lahjoitusperustaisten järjestelmien ongelmana voidaan pitää sitä, että lahjoittajien rooli tai asema kasvaa poikkeuksellisen merkittäväksi. Erityisen suuri riski on silloin, jos lahjoittajat toimivat näkyvästi omilla nimillään tai (yritykset) brändeillään. Tällöin on olemassa vaara, että näihin lahjoittajiin syntyy vastavuoroisuuden odotus ja riippuvuus-suhde, joka alkaa ohjata itse toimintaa. Lahjoitusten ohjaaminen verojärjestelmän kautta tukee lahjoitusten julkisuutta ja lahjoitusmäärien kontrolli ennaltaehkäisee sitä, että järjestelmän kautta syntyi epäterveitä valtarakenteita yhteiskunnan palvelutuotannon ja kehittämisen piiriin.

Ihmisten näkökulmasta niin kuntalaisuus kuin kansalaisuuskin avautuvat oikeuksien ja velvollisuuksien lisäksi erityisesti mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. *Furusato noozei* luo täysin uudenlaisen hybridisen toimijakentän tuomalla samoille foorumeille yksityisen ja julkisen sektorin toimijoita erilaisilta alueilta. Japanin esimerkki osoittaa, että ihmisillä on halu vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen, jos siihen tarjotaan

toimiva kanava. Kotiseutulahjoitus on pohtimisen arvoinen esimerkki siitä, miten monipaikkainen todellisuus voidaan kytkeä ihmisten haluun toteuttaa aktiivista kansalaisuutta omien valintojen kautta. Toisistaan eroavien maaseutujen ja kaupunkien asukkaiden rakentavalle vuoropuhelulle on Suomessakin edelleen tilaus. Esimerkiksi osallistuvaa budjetointia koskevan keskustelun rinnalle voitaisiin *furusato noozein* innoittamana nostaa kysymys osallistuvasta verotuksesta.

Kiitokset

Kiitämme VTM Kari Kangaspuntaa, FM Manu Rantasta ja MMT Toni Ryynästä artikkelia kohentaneista asiantuntevista kommentteista. Lehden kutsumia vertaisarvioijia kiitämme täsmennyksiin johtaneista tarkkanäköisistä kommentteista. Mikkelin yliopistokeskusta kiitämme aineiston keruun mahdollistaneesta artikkelirahoituksesta.

Lähteet:

- Aho, Seppo & Heli Ilola 2008. Kahden kunnan asukkaat – lisää osallisuutta? Lapin yliopiston matkailun ja liiketoiminnan tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1. Rovaniemi.
- Asahi Shimbun 2016. Hometown tax system trade in luxury goods has gone too far. Asahi Shimbun (4.4.2016).
- Council of Local Authorities for International relations, CLAIR 2010. Local Government in Japan.
- Della Porta, Donatella 2013. Can Democracy be saved? participation, deliberation and social movements. Cambridge: Polity Press.
- Greene, Barbara 2016. *Furusato and Emotional Pilgrimage: Ge Ge Ge no Kitarō and Sakaiminato*. Japanese Journal of Religious Studies 43/2, 333–356.
- Gyoota, Tomohito 2017. 横浜市のふるさと納税返礼品について *Yokohama-shi no furusato noozei henreihin ni tsuite* 'Yokohaman kaupungin *furusato noozei* -vastalahjoista'. Blogikirjoitus, julkaistu 04.04.2017. Saatavilla verkossa: <http://goo.gl/Gwv221> (vierailtu 18.12.2017).
- Hara, Toshiko 2015. A Shrinking Society. Post-Demographic Transition in Japan. Population Association of Japan. Springer briefs in population studies. Springer.
- Hyyryläinen, Torsti 2017. Maaseutu ja paikkaperustaisen hallinnan tulevaisuus. Teoksessa: Nyholm, Inga & Arto Haveri & Kaija Majoinen & Marianne Pekola-Sjöblom (toim.) Tulevaisuuden kunta. Kuntaliiton Acta-sarja, Helsinki. 188–205.
- Inada, Keisuke 2017. ふるさと納税の改正とその影響 *Furusato noozei no kaisei to sono eikyo 'Furusato noozei* -järjestelmän muutokset ja niiden vaikutukset'. The Bulletin of the Faculty of Economics and Business Management, Wako University 49(3), 45–51.
- Knight, John 1994. Town-making in Rural Japan: An example from Wakayama. Journal of Rural Studies, Vol. 10. No. 3, 249–261.
- Morrison, Lindsay R. 2013. 'Home of the Heart: The Modern Origins of *Furusato*'. ICU Comparative Culture, No. 45, 1–27.
- Mumford, Michael 2002. Social Innovation: Ten Cases from Benjamin Franklin. Creativity Research Journal, Vol. 14 No.2, 253–266.
- Nishikawa, Issei 2017. ふるさと納税の輪広げるとき *Furusato noozei no wa hirogeru toki 'Furusato noozei* -järjestelmän laajentuessa'. Mainichi Shimbun 05.07.2017.
- Rausch, Anthony 2017. 'A paradox of Japanese taxation: Analyzing the *Furusato nozei* tax system'. The Asia-Pacific Journal: Japan Focus, Vol. 15, Issue 11, No. 6. 01.06.2017. Saatavilla verkossa: <http://apjif.org/2017/11/Rausch.html> (vierailtu 18.12.2017).
- Rausch, Anthony 2006. The *Heisei Dai Gappei*: a case study for understanding the municipal mergers of the Heisei era. Japan Forum: 18:1, Routledge, 133–156.
- Riukulehto, Sulevi & Timo Suutari 2016. Kestävä kotiseutu. Kuntarakenteen muutos ja kotiseutukokemus. Teoksessa: Riukulehto, Sulevi (toim.) Kunnat, rajat, kulttuuri. Muutoskokemuksia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1418. Helsinki. 264–296.

- Robertson, Jennifer 1988. *Furusato Japan: The Culture and Politics of Nostalgia*. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. Vol. 1 (4), 494–518.
- Shinozaki, Akihiko 2015. 情報化とグローバル化の大奔流を地方創生にどう活かすか、ネットと結びついたインバウンド消費とふるさと納税の取り組み事例 *Joohooka to guroobaruka no daihonryuu o chihooosoesei ni doo ikasuka: netto to musubitsuita inbaundoshoohi to furusato noozei no torikumijirei* 'Miten voimme hyödyntää digitalisaation ja globalisaation trendiä alueellisessa elvytyksessä: verkon välityksellä saapuva kulutus ja esimerkkejä furusato noozein käytöstä'. 一般財団法人、土地総合研究所 (toim.): 明日の地方創生を考える *Ashita no chihooosoesei o kangaeru* 'Huomisen alueellista elvytystä pohtien', 106–131. Tokio, 東洋経済新報社.
- Soomushoo 2016. 市町村数の推移表 *Shichooonsuu no sui'ihyoo* 'Taulukko kaupunkien, pikkukaupunkien ja kylien määrän muutoksesta'. Saatavilla verkossa: http://www.soumu.go.jp/main_content/000283329.pdf (vierailtu 18.12.2017).
- Soomushoo 2017a. 各自治体のふるさと納税受入額及び受入件数（平成20年度—平成28年度） *Kakujichitai no furusato noozei ukeiregaku oyobi ukeirekensuu (Heisei 20 nendo – Heisei 28 nendo)* 'Kaikkien itsehallintoalueiden furusato noozei -lahjoitusten summat sekä lahjoituskertojen määrät (2008–2016)'. Saatavilla verkossa: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/jichi_zeisei/czaisei/czaisei_seido/furusato/file/results20170704-01.xlsx (vierailtu 18.12.2017).
- Soomushoo 2017b. ふるさと納税に関する現況調査結果 *Furusato noozei ni kansuru genkyoochoosa kekka* 'Furusato noozein nykytilannetta selvittävän kyselyn tulokset'. Saatavilla verkossa: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/jichi_zeisei/czaisei/czaisei_seido/furusato/file/report20170704.pdf (vierailtu 18.12.2017).
- Soomushoo 2017c. ふるさと納税に関する現況調査結果、税各控除の実績等 *Furusato noozei ni kansuru genkyoochoosa kekka: zeigakukoojo no jisseki nado* 'Furusato noozein nykytilannetta selvittävän kyselyn tulokset: verovähennyksien todelliset määrät yms.'. Saatavilla verkossa: http://www.soumu.go.jp/main_content/000500082.pdf (vierailtu 20.12.2017).
- Takamatsu, Toshikazu 2016. ふるさと納税と地域経営、制度の現状と地方自治体の活用事例 *Furusato noozei to chiiki keiei: seido no genjoo to chihoojichitai no katsuyoojirei* 'Furusato noozei ja aluehallinto: järjestelmän nykytilanne ja esimerkkejä sen hyödyntämisestä'. 事業構想大学院大学出版部.
- Tribeck 2017. ふるさと納税に関するイメージ調査 *Furusato noozei ni kansuru imeeji choosa* 'Tutkimus furusato noozeihin liitetyistä mielikuvista'. Saatavilla verkossa: <http://japanbrand.jp/ranking/nandemo/77.html> (vierailtu 18.12.2017).
- Tuloverolaki 1992. Tuloverolaki 30.12.1992/1535, Lahjoitusvähennys 57 § (11.6.2010/504), Luonnollisen henkilön lahjoitusvähennys 98a § (17.12.2015/1546).
- Valtiovarainministeriö, VM 2018. Millaista monipaikkaisuutta Suomeen – Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. Valtiovarainministeriön julkaisu 3/2018. Kunta-asiat. Helsinki.
- Yasuda, Shinnosuke & Shuhei Koyama 2016. 地域経済活性化とふるさと納税制度 *Chiiki keizaikasseika to furusato noozei seido* 'Alueellisen talouden aktivoiminen ja furusato noozei -järjestelmä'. 城西大学経済経営紀要 34, 49–78.